https://doi.org/10.59295/stctce2025.II.19 CZU: 343.121.4:343.154:342.722

EXERCITAREA DREPTULUI CONSTITUȚIONAL LA APĂRARE PRIN MECANISMUL EXCLUDERII PROBELOR ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

THE EXERCISE OF THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO DEFENSE THROUGH THE MECHANISM OF EVIDENCE EXCLUSION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Svetlana LEONTIEVA,
Universitatea de Stat din Moldova,
ORCID ID: 0009-0005-2481-533X,
e-mail: leontievasvetlana58@gmail.com

Abstract. *This paper explores the right to defense as a fundamental constitutional safeguard in criminal proceedings, with a particular focus on the admissibility of unlawfully obtained evidence and the procedural guarantees required for a fair trial. The main objective is to assess whether such excluded evidence can – or should – be used when it favors the defendant, especially in proving innocence or reducing culpability. The research adopts a comparative legal approach, analyzing relevant legislation and case law from different jurisdictions. The findings show that while some legal systems categorically reject the use of unlawfully obtained evidence, others permit it if it benefits the defense. Based on this analysis, the paper argues that legal frameworks should allow courts to admit such evidence when it is crucial to ensuring a fair trial. The study also emphasizes the defendant's right to access the case file as a key component of the adversarial system and the principle of equality of arms. Ensuring adequate time and resources for preparing the defense – including full access to relevant evidence – is identified as a cornerstone of procedural fairness in criminal justice.*

Cuvinte cheie: *dreptul la apărare, contradictorialitatea, egalitate de arme. excluderea probelor, proces echitabil.*

• Introducere

Exercitarea dreptului constituțional la apărare în procesul penal se realizează prin mecanisme procedurale menite să asigure echilibrul și echitatea între părți. Acest subiect, esențial pentru asigurarea unui proces echitabil, reflectă nu doar o problemă de reglementare legală, dar și o chestiune profund umană, ce vizează protecția drepturilor fundamentale ale celor implicați în sistemul de justiție. În cadrul procesului penal, exercitarea dreptului constituțional la apărare se realizează printr-o serie de mecanisme procedurale, care sunt concepute să garanteze că acuzatul beneficiază de toate garanțiile necesare pentru a-și construi apărarea. Din perspectiva acuzatului, dreptul la apărare nu se limitează doar la posibilitatea de a administra probe în favoarea sa, ci include și capacitatea de a contesta probatoriul adus de acuzare. În acest context, sancțiunile procedurale, precum excluderea probelor obținute ilegal, joacă un rol esențial.

Cu toate acestea, eliminarea fizică a probelor viciate din dosar nu înseamnă automat imposibilitatea utilizării acestora în apărare, iar prevederile actuale ale Codului de procedură penală ridică unele probleme privind regimul juridic al probelor excluse și dreptul acuzatului de a le folosi în apărare.

• Materiale și metode

În cadrul acestei cercetări au fost aplicate mai multe metode științifice. În primul rând, analiza realizată este fundamentată pe metoda analizei normative, prin care s-a realizat examinarea textelor legale relevante din legislația penală națională, cu precădere din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

În al doilea rând, a fost aplicată metoda interpretării juridice, atât gramaticală și sistematică pentru a clarifica sensul și scopul normelor juridice analizate, în vederea identificării implicațiilor acestora asupra dreptului la un proces echitabil. De asemenea, cercetarea a inclus metoda comparativă, prin care s-au analizat reglementările și practicile judiciare din state occidentale, precum Regatul Unit și Belgia, în ceea ce privește regimul probelor excluse și posibilitatea utilizării acestora în apărarea inculpatului. Un alt instrument metodologic utilizat a fost analiza jurisprudențială, concretizată în examinarea deciziilor relevante ale Curții Europene a Drepturilor Omului, în special în ceea ce privește standardele referitoare la dreptul la un proces echitabil și egalitatea armelor în procesul penal. În completarea surselor normative și

jurisprudențiale, cercetarea s-a bazat și pe cercetarea doctrinară, prin consultarea lucrărilor de doctrină juridică autohtonă și a opiniilor doctrinare relevante, care contribuie la înțelegerea evoluțiilor teoretice și practice în domeniul analizat.

• Rezultate și discuții

Această lucrare analizează cadrul normativ național și internațional privind utilizarea probelor excluse în apărare și dreptul la acces la dosar, propunând soluții legislative pentru îmbunătățirea garanțiilor procesuale și protecția dreptului la apărare.

Excluderea probelor viciate este o măsură de protecție a dreptului la un proces echitabil, dar, conform reglementărilor actuale, eliminarea fizică a probelor nu înseamnă întotdeauna că acestea nu vor mai avea niciun impact asupra procesului. Astfel, în conformitate cu prevederile articolului 94 din Codul de procedură penală, *datele administrate cu încălcările menţionate la alin. (1) pot fi utilizate ca probe care confirmă faptul încălcărilor respective şi vinovăţia persoanelor care le-au admis* [1]. În alte cazuri, reieșind din reglementările în vigoare, art. 94 alin. (1) din CPP *„nu pot fi prezentate în instanţa de judecată şi nu pot fi puse la baza sentinţei sau a altor hotărîri judecătoreşti”*. Ca urmare, pentru cauza penală cercetată proba obținută în mod ilegal își pierde valoarea juridică [1]. În consecință, subliniem că actualul cadru normativ nu permite ca probele excluse, chiar dacă ar fi favorabile inculpatului, să fie reintroduse în process și prezentate de apărare în fața instanței de judecată. Această reglementare procedurală ridică însă întrebări importante în domeniul respectării proncipiului contradictorialității procesului penal, mai ales în ceea ce privește dreptul apărării de a utiliza probele excluse în scopul demonstrării nevinovăției.

În practica, în cazul în care procurorul dispune, în cursul urmăririi penale, excluderea anumitor mijloace de probă din materialele cauzei penale, părțile procesului, de regulă sunt informate cu privire la această decizie procesuală. Comunicarea unei asemenea măsuri către apărare generează, în mod firesc, posibilitatea ca partea interesată – în special inculpatul sau apărătorul acestuia – să reevalueze conținutul și relevanța probelor eliminate. În acest context, este plauzibil ca partea apărării să considere că unele dintre probele excluse, deși înlăturate din ansamblul probator de către organul de urmărire penală, pot avea o valoare pertinentă în susținerea tezei nevinovăției ori în conturarea unei strategii de apărare.

Astfel, excluderea unilaterală a probelor de către acuzare, fără asigurarea posibilității apărării de a le accesa în scopul valorificării lor, poate ridica serioase semne de întrebare sub aspectul respectării principiului egalității armelor și al dreptului la un proces echitabil, consacrat de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

În literatura de specialitate, se recunoaște că acuzatul nu poate fi privat de dreptul de a se referi la probele excluse. Acest drept este esențial pentru asigurarea unui proces echitabil, întrucât nu se poate justifica responsabilitatea exclusivă a acuzatului pentru o încălcare comisă de organele de anchetă, precum, de exemplu, o percheziție ilegală care nu a dus la descoperirea unor obiecte incriminatoare [2]. De exemplu, în timpul perchiziției ilegale nu au fost descoperite careva obiecte care ar demonstra comiterea de către acuzat al faptei imputate.

Asemenea model este folosit în unele state din occident, în care chiar dacă procurorul nu poate să folosească o probă obținută ilegal în scopul acuzării, probă exclusă poate fi folosită de apărare pentru a demonstra nevinovăția sau pentru a exonera inculpatul de răspundere [3, pag. 47]. Astfel, în mai multe state occidentale, inclusiv în Regatul Unit și Belgia, se recunoaște dreptul apărării de a utiliza probele excluse, chiar dacă acestea au fost obținute ilegal, atunci când ele sunt esențiale pentru demonstrarea nevinovăției sau pentru exonerarea acuzatului de răspundere. În Belgia, este irelevant în acest sens dacă acuzatul a fost implicat personal în acțiunea ilegală din care au rezultat probele sau nu. Această regulă se bazează pe respectul pentru dreptul la apărare și un proces echitabil; este inerent dreptului la un proces echitabil faptul că acuzatul își determină liber modul în care se va apăra și dacă va demonstra sau nu că este nevinovat.

Autorii autohtoni la fel susțin, că raporturile dintre subiecţii procesului penal au ca și conţinut drepturile și obligaţiile subiecţilor, principalul dintre acestea fiind raportul dintre instanţă și acuzat. În acest sens, instanţa are ca obligaţie asigurarea drepturilor persoanei, ea nefiind un simplu arbitru. Realizarea acestei obligaţii trebuie să ia și forma dreptului de administrare a probelor în favoarea persoanei [4, pag. 140].

Ca urmare, subliniem că este esențial ca, în cadrul procesului penal, acuzatul să aibă dreptul de a utiliza datele administrate cu încălcări procedurale atunci când acestea sunt cruciale pentru demonstrarea nevinovăției. În acest sens, propunem introducerea unui mecanism legal care să permită utilizarea probelor excluse în favoarea apărării, în situațiile în care aceste probe sunt indispensabile pentru exercitarea dreptului la apărare. Astfel, instanța trebuie să

aibă posibilitatea de a cerceta probele excluse de cuzare atunci când folosirea acestora este necesară pentru garantarea unui proces echitabil și contradictoriu, precum și pentru protejarea drepturilor fundamentale ale apărării.

Considerăm că, indiferent de modalitatea în care probele au fost obținute, dreptul acuzatului de a-și susține apărarea cu orice mijloace probatorii relevante trebuie să primeze. Este necesară introducerea în Codul de procedură penală a unei prevederi clare privind admisibilitatea probelor obținute cu încălcarea legii, dar care pot sprijini apărarea inculpatului. Propunem, completarea articolului 94 cu o normă care să prevadă că probele administrate cu încălcarea prevederilor art. 94 alin. (1) din Codul de procedură penală pot fi folosite în apărare în cazuri excepționale, când acestea au o importanță esențială pentru susținerea poziției inculpatului.

De asemenea, considerăm oportună introducerea unei proceduri în cadrul ședinței preliminare care să permită apărătorului să solicite instanței permisiunea de a utiliza probele excluse, dacă acestea sunt necesare pentru a demonstra nevinovăția clientului sau pentru a construi o apărare eficientă. Instanța va analiza atunci dacă admiterea acestor probe este proporțională și justificată în raport cu protecția drepturilor fundamentale ale apărării.

În acest sens, propunem completarea articolului 345 din Codul de procedură penală cu un nou alineat (5), cu următorul conținut: *Apărătorul poate solicita instanței, prin cerere motivată, utilizarea probelor excluse în faza de urmărire penală în apărare, atunci când acestea sunt esențiale pentru demonstrarea nevinovăției sau pentru construirea unei apărări eficiente*.

• Concluzii

Exercitarea efectivă a dreptului la apărare reprezintă o componentă fundamentală a procesului penal echitabil, ceea ce impune necesitatea unei reglementări clare și explicite privind admisibilitatea probelor excluse. În mod particular, este esențial să se prevadă posibilitatea folosirii acestor probe în favoarea apărării în situații excepționale, atunci când probele respective sunt indispensabile pentru demonstrarea nevinovăției inculpatului. Astfel, introducerea unui mecanism procedural clar, care să permită solicitarea și admiterea probelor excluse, contribuie semnificativ la protejarea drepturilor fundamentale ale părților implicate și la realizarea unui proces echitabil.

În consecință acestor modificări, instanța trebuie să aibă posibilitatea de a admite probele excluse atunci când acestea sunt fundamentale pentru stabilirea unor fapte relevante în apărare, chiar și în situația în care procedura de

administrare a acestor probe nu a fost respectată integral. În opinia noastră, implementarea acestor recomandări va contribui la creșterea corectitudinii procesului penal și la protejarea efectivă a drepturilor fundamentale ale tuturor participanților la procedură.

• Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură penală nr. 42 din 24.03.1961, abrogat prin la 12.06.2003 Legea nr.122-XV din 14.03.2003
2. KUCZYŃSKA H. Mechanisms of elimination of undesired evidence from criminal trial: a comparative approach. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal, vol. 7, no. 1 (2021) Disponibil: https://doi.org/10.22197/rbdpp.v7i1.473.
3. PANZAVOLTA M., MAES E., MOSNA A. Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice. The International Journal of Evidence & Proof 26 (3). Disponibil: https://doi.org/10.1177/13657127221088328
4. DOLEA I. Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2009. 416 p. ISBN 978-9975-9927-7-0.